

Kariérové poradenství na středních školách

Eva Zigulcová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva ZIGULCOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Kariérové poradenství na středních školách**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek.
Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru.
Provedení výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.
Přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HORSKÁ, V., ZEMÁNKOVÁ, H. a kol. Volba – příručka pro učitele. Most: Hněvín, 2001. ISBN 80-902651-3-8.

KOHOUTEK, R. Osobnost a sebepoznání studentů. Brno: Cerm, 1998. ISBN 80-7204-087-1.

MEZERA, A. Pro jaké povolání se hodím? Praha: Computer Press, 2002. ISBN 80-7226-651-9.

VENDL, Š. Kariérní poradenství. Praha: Grada, 2008. ISBN 80-247-1731-9.

VÍTKOVÁ, M. (ed). Otázky speciálně pedagogického poradenství. Brno: MSD 2003. ISBN 80-86633-08-X.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Helena Řeháčková
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

19. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 19. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 27. 4. 2009

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce monitoruje úroveň kariérového poradenství na třech vybraných středních školách. Dále se zabývá postoji studentů ke svému budoucímu povolání a z tohoto hlediska porovnává postoje studentů různých typů škol.

Klíčová slova:

Kariéra, kariérové poradenství, kariérové cykly, kariérové typy, informační a poradenská střediska, kariérový poradce, volba povolání, profesní orientace.

ABSTRACT

This bachelor thesis monitors the level of career guidance on three different secondary schools. It also investigates the mindsets of students towards their future career and compares the mindsets among different types of secondary schools.

Keywords:

Career, Career Guidance, Career Cycles, Career Types, Information and Counselling Center, Career Counsellor, Choice of Profession, Professional Orientation.

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Heleně Řeháčkové za veškerou pomoc a cenné rady, které mi pomohly při jejím vypracování. Také děkuji touto cestou vedení Gymnázia ve Zlíně, Střední odborné školy Luhačovice a Soukromé střední školy pedagogické a sociální Zlín za pomoc při realizaci mé výzkumné činnosti.

Prohlašuji, že jsem na celé diplomové práci pracovala samostatně a použitou literaturu jsem citovala.

Ve Zlíně, 11. 3. 2009

.....

Eva Zigulcová

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 POHLED DO HISTORIE.....	12
2 TEORIE K VOLBĚ POVOLÁNÍ.....	15
2.1 VÝBĚR POVOLÁNÍ.....	15
2.2 KARIÉROVÉ CYKLY.....	16
2.3 McCLELLANDOVY TYPY POTŘEB.....	17
2.4 HOLLANDOVY TYPY PROFESIONÁLNÍCH OSOBNOSTÍ.....	18
2.5 SCHEINOVY KARIÉROVÉ KOTVY	18
3 PROFESNÍ ORIENTACE.....	21
3.1 FUNKCE ÚRADŮ PRÁCE.....	21
3.2 FUNKCE RESORTU ŠKOLSTVÍ.....	22
3.3 KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ V RÁMCI ŠKOLY.....	24
3.3.1 Poradenské služby výchovného – kariérového poradce.....	25
3.3.2 Metodické a informační činnosti v rámci školy.....	25
4 PRÁCE SE STUDENTY.....	28
4.1 MOŽNOSTI ABSOLVENTA ŠKOLY, VÝBĚR INFORMACÍ.....	30
5 ODBORNOST PORADCE.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	35
6 PŘÍPRAVA VÝZKUMU.....	36
6.1 FORMA DOTAZNÍKU.....	36
6.2 PŘEDMĚT VÝZKUMU.....	36
7 VLASTNÍ PRŮZKUM, ZPRACOVÁNÍ DAT, VÝSLEDKY.....	37
7.1 POROVNÁNÍ ŠKOL (GYMNÁZIUM 2006 / GYMNÁZIUM 2009).....	37
7.2 POROVNÁNÍ ŠKOL (GYMNÁZIUM / SOŠ / SSSPGŠ).....	40
7.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	44
ZÁVĚR.....	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	50
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	51
SEZNAM TABULEK.....	52
SEZNAM PŘÍLOH.....	53

ÚVOD

“Nejdříve je potřeba vybudovat sebe, svoji
vnitřní sílu, potom své lidi a ti vybudují firmu”

Tomáš Baťa

Kariérové poradenství je chápáno jako systém velmi různorodě zaměřených a organizovaných služeb s cílem podporovat a pomáhat v plánování individuální cesty světem vzdělávání a povolání. Součástí služeb je poskytování kvalitních informací a pomoc při realizaci individuálních profesních povolání.

Patří sem aktivity realizované ve školách, které mají pomoci žákům a studentům ujasnit si vlastní kariérové cíle a porozumět světu práce. Dále sem patří individuální nebo skupinové poradenství zaměřené na volbu vzdělávací a profesní dráhy, volbu prvního zaměstnání, změnu zaměstnání a návrat do zaměstnání (do pracovního procesu). Kariérové poradenství zahrnuje i služby poskytované prostřednictvím informačních technologií a on-line služby zaměřené na poskytování informací o profesích a možnostech zaměstnání. Do kariérového poradenství se dále zařazují také zpracování a poskytování informací o možnostech zaměstnání, vzdělávání a odborné přípravy.

Základním termínem, od kterého se slovo kariéra odvíjí, je výraz – career. V souhlase s cizojazyčnými slovníky (In Hřebíček, 2001) tento výraz znamená: 1. povolání; 2. zaměstnání; 3. pracovní (profesní) dráha; 4. profesi. Transformovaný český ekvivalentní výraz kariéra se hlavně interpretuje charakteristikami jako rychlý postup v zaměstnání, rychlý životní vzestup.

Závěrečnou práci jsem rozdělila na část teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části práce je seznámení čtenáře s celým komplexem služeb kariérového poradenství pro jedince, kteří ještě nevstoupili na trh práce, ale také pro uchazeče, kteří si zaměstnání právě hledají, a stejně tak i pro ty, kteří jsou již zaměstnání.

V praktické části popisují výzkumnou metodu dotazníku, vlastní průzkum a zpracování dat. Kariérový dotazník jsem pro výzkum na Gymnáziu Zlín použila jak v roce 2006, tak i v roce 2009. Tak jsem dosáhla možnosti porovnání rozdílů v názorech studentů,

které během tohoto období nastaly díky působení výchovného - kariérového poradce na této škole. V roce 2009 jsem taktéž provedla výzkum na dvou dalších středních školách, aby bylo možné porovnat názory studentů z různých typů středních škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POHLED DO HISTORIE

Problém začleňování mladých lidí do světa práce má v dějinách lidstva podle Friedmanna (2006, online) dlouhou minulost. Procházel mnohými změnami podle podmínek společensko-ekonomických, technických a kulturně politických. Původně byly všechny formy práce orientovány na zajištění existence. Začleňování mladých lidí do práce dospělých bylo plynulé, odpovídající věku a tělesným schopnostem každého jednotlivce. Pracovní zatížení dětí v daleké minulosti by bylo pravděpodobně z dnešního pohledu chápáno jako zneužívání dětské práce. V otrokářské době se fyzická práce stala pohanou, výrobou se zabývali pouze otroci, při začleňování do procesu práce začala rozhodovat příslušnost k rodu, společenské vrstvě. Později, v řemeslné malovýrobě se obvykle děti začleňovaly do pracovního procesu po boku svých rodičů, kteří jim předávali své zkušenosti. U úspěšnějších řemeslníků vznikaly první učební obory. S rozvojem techniky, zejména nástupem strojové velkovýroby se postupně zvyšovaly požadavky na kvalifikaci výrobních dělníků. Dnes tomuto získávání řemeslných znalostí a dovedností říkáme technické vzdělávání. Aby společnost byla schopna rozvoje, vždy potřebovala a stále bude potřebovat více pracovně schopných a vzdělaných jedinců.

Významem výchovy k práci se ve své době zabývali pokrokoví myslitelé, filosofové, vědci, politikové i pedagogové. Jan Amos Komenský, velikán naší i světové pedagogiky poukazoval již počátkem 17. století na význam poučování mládeže o možnostech a potřebách dalšího života. Pro 18. století jsou charakteristické názory osvíceneckého myslitele J. J. Rousseaua. Ve svých literárních dílech odkrývá svět dětství, mládí, odkrývá problémy začleňování dětí do světa dospělých. Ukazuje na společenský význam určitých profesí. Požaduje, aby výběr povolání (tehdy převážně řemesla) nebyl náhodný, ale aby se opíral o nadání, sklony a schopnosti dítěte. O praktické řešení problémů se pokusil anglický utopický socialista Robert Owen, který spojil vyučování mládeže s prací v továrně. Chtěl, aby každý člověk za svého života dostal nejlepší tělesnou, duševní a praktickou výchovu, jaká je v tom čase známa.

Marxistická pedagogika po 2. světové válce u nás prostřednictvím svých představitelů navázala sice na mnohé pokrokové myšlenky, ale vzhledem k ideologickým prioritám docházelo často k preferování výchovy tzv. uvědomělé dělnické třídy před výchovou odborníků. Nešlo tedy o výchovu k jakékoliv práci, ale především o výchovu k manuální činnosti. Tato manuální činnost byla často nevhodně preferována jako významná

profesní aktivita ve prospěch rozvoje společnosti na úkor teoretických vědomostí. Ve školství byly tyto aktivity zahrnovány pod tzv. pracovní výchovu, která byla součástí vzdělávací teorie i praxe. Dobré myšlenky byly často politickým systémem zdiskreditovány. To je také jeden z důvodů, proč se termín pracovní výchova v naší současné pedagogické literatuře nepoužívá. V pedagogické teorii i praxi se objevily jiné termíny. Např. technická výchova, informační výchova, výchova k práci, pracovní činnost, technická praktika, technologie, informační technologie, technická gramotnost, praktická činnost, svět práce aj. Je nutno ovšem říci, že i v období tzv. socialistického Československa se mnozí pedagogové korektně zabývali problémy začleňování naší mládeže do světa práce. Především O. Baláž, M. Cipro, M. Hargaš, M. Klímová, J. Koščo, L. Mojžíšek, O. Pavlík, G. Pavlovič a jiní. Problém profesní orientace je aktuální v každé době, a právě v současnosti je paradoxem, že se zvyšující se nezaměstnaností je v některých oborech technického charakteru v České republice nedostatek kvalifikovaných odborníků. Příčinu je možno mimo jiné vidět i v ne zcela funkčním systému profesní orientace. Přes změnu v terminologii jde stále o problém začleňování mladých lidí do světa práce, pracovní činnosti. Přitom práce je chápána jako tělesná či duševní činnost zaměřená na uspokojování potřeb každého jedince, která vede k vytváření hodnot významných nejen pro jedince ale i pro společnost.

Pohlížíme-li na historii naznačovaného jevu jako Hřebíček (2001), nacházíme v ní, počínaje starověkem, údobí, kdy výroba a různorodé společenské služby zvětšovaly svou výkonnost nejjednodušším způsobem: rozšiřovaly počty nenáročných výrobních a jiných pracovních zařízení a pozvolna přijímaly větší a větší počty pracovníků s jejich nízkou a málo se měnící kvalifikací. Byli využíváni v jejich kvantitě, ve které poptávka daleko přesahovala nabídku. Možnosti pro výběrovou volbu povolání a racionální pracovní kariéru nebyly na pořadu dne.

Za první fázi vědomé a společností organizované volby povolání, vstupu lidí do světa práce a hospodaření s pracovními silami vůbec, se po právu považuje až přelom devatenáctého a dvacátého století. Je to doba, v níž lidský um a bouřlivě se rozvíjející výroba, věda a služby všeho druhu vytváří nespočet pracovních oborů a příležitostí k vysoce kvalifikovanému provozování práce – v její profesionalizované formě. Poučení odborníci této doby – psychologové, sociologové, ekonomové – pronikavě přesně charakterizují vyvstalou situaci. V jejich podání lidská pracovní síla je mimořádné zboží,

kteřé nelze prodávat a nakupovat na jednoduchém, živelně fungujícím trhu. Praktické výsledky z rozmáhajícího se trhu práce a poradenství, patřičně zdůvodněné řadou sociálních vědních teorií, záhy svého času zobecnil vynikající americký profesor psychologie, sociologie a ekonomiky F. Parsons. První specializovaná poradna pro volbu povolání vznikla na popud F. Parsonse v roce 1908 v Bostonu. První česká poradna pro volbu povolání vůbec vznikla 15.11.1919 při českém odboru zemské rady živnostenské v Brně (Kohoutek, 2002).

Jak dále uvádí Hřebíček (2001), o několik desetiletí později, zhruba ve čtyřicátých letech dvacátého století, se situace v pracovní sféře a na úseku využívání zdrojů pracovních sil evidentně změnila. V proslulých nově vzniklých teoriích vývojové psychologie, pracovní pedagogiky a sociologie se člověk jeví jako tzv. kreativní, celoživotně aktivní, determinovaný psychobiologicky i sociálně a profesně se utvářející již od dětství. Současně se před tímto člověkem objevuje snad nejpodstatnější novota: tomuto člověku náhle již nestačí zvolit povolání a jednorázově se umístit v pracovním procesu. Namísto toho je všeobecně nastolován požadavek, aby člověk – pracovník byl způsobilý celoživotně racionálně manévrovat v onom dramaticky se měnícím moderním světě práce a pracovních příležitostí.

Tak se v této době přesouvá těžiště volby povolání a její poradenské podpory do prostorů škol a příslušných vzdělávacích procesů. Celá druhá půle dvacátého století vnáší do volby povolání a přípravy na povolání pozoruhodnou možnost – její humanizaci, demokratizaci a systémovou společensky angažovanou podporu. Podstatným dílem se realizuje v prostorech vzdělávacích zařízení všech typů a stupňů. Poradenství je považováno za zásadní formu socializace mladých i dospělých lidí, v jedné rovině s celoživotním vzděláváním, rodinnou výchovou a volnočasovými aktivitami.

2 TEORIE K VOLBĚ POVOLÁNÍ

2.1 Výběr povolání

Podle Bělohávka (1994) zařazujeme výběr povolání někam mezi čtrnáctý a devatenáctý rok života – do doby, kdy si mladí lidé vybírají mezi různými typy škol a učebních oborů. Tento krok nebývá zdaleka tak rozhodující a osudový, jak by se mohlo zdát. Dnes hodně lidí pracuje v jiných povoláních, než kterým se vyučili, nebo v jiných oborech, než které vystudovali. Přesto je zřejmé, že prvotní volba profese určitá omezení vytváří.

Možnost volby povolání existuje skoro po celou dobu produktivního pracovního věku. K základnímu rozhodnutí dochází v mládí – tehdy jsou možnosti nejširší a nejméně omezené. S přibývajícím praxí a věkem narůstají bariéry naší volby – nechut' opustit povolání, ve kterém jsme získali zkušenosti, i velké zatížení, které vyplývá z dalšího studia.

O jednotlivých profesích informuje portál Integrovaný systém typových pozic (ISTP - <http://www.istp.cz>).

Volba povolání v mládí je určována řadou vnějších i vnitřních faktorů:

- Povolání rodičů, které dává životní profesionální vzor, ale i reálný obraz profese, a tím vytváří předpoklady pro snazší adaptaci mladých lidí v oboru.
- Příjem a vzdělání rodičů určují zejména úroveň vzdělání. Běžně dosahují děti vyšší nebo stejné úrovně vzdělání jako rodiče. Méně častý je opak. Rodiče berou stupeň vzdělání svých dětí často jako otázku prestiže a nutí méně schopné nebo méně motivované potomky do studia. Vliv příjmu na volbu povolání začíná u nás také nabývat na důležitosti.
- Inteligence člověka – je spíše limitujícím faktorem, který určuje, o jak náročném studiu může jedinec uvažovat. Nepřiměřený odhad působí studijní i profesní neúspěchy.
- Profesní zájmy, vztah k určité oblasti lidské činnosti, často přispívají k seberealizaci v povolání.
- Osobnost má vliv spíše na druhotný výběr profese – vlastnost jako je extroverze bude orientovat absolventa vysoké školy ekonomické spíše do obchodu, než do

účetárny, potřeba jistoty ho zase spíše povede do velké organizace než do malé soukromé firmy.

2.2 Kariérové cykly

Jak uvádí Bělohávek (1994), s profesionální kariérou úzce souvisejí nejméně tři další aspekty:

- **Fyzický a psychický rozvoj od narození do stáří:** podle stupně kariéry jsou fáze osobního rozvoje odpovídající rozsahu pracovních zkušeností a dosaženým rozvojovým stupňům daného zaměstnance. Výzkumem byly zjištěny čtyři stupně kariéry:
 - *příprava:* mladý člověk se připravuje na kariéru vzděláváním asi do dvaceti šesti let. V této době si zkouší rozmanité pracovní role a ujasňuje si své zájmy a teoretické znalosti. Spolupráce s podniky může napomoci studentům vytříbit si své zájmy,
 - *rozvoj:* člověk se začíná rozvíjet v období 25 - 30 let, kdy získává práci, střídá zaměstnání. V tomto období testuje vlastní schopnosti, seznamuje se s organizací a se spolupracovníky. Získává první odezvu na vlastní výkon. Na konci tohoto období pracuje pro jedinou organizaci. Střídá postavení v hierarchii podniku, roste plat, význam ocenění, úcty, seberealizace, 30 – 45 let,
 - *vrchol:* vrchol kariéry může nastat v období 40 - 55 let. Může začít pracovat v roli poradce pro nové zaměstnance. Mnoho lidí si ještě v této době zvolí možnost skončit svou současnou kariéru a vrátí se zpátky na začátek - ke stupni rozvoje,
 - *útlum:* pracovník (45 - 65 let) již žije z minulých úspěchů. Odchází motivace a naplnění osobních cílů. Někdy přichází krize kariéry. Využívá úcty, kterou si vydobyl, začínají ho zajímat jiné zájmy než práce v organizaci. Následuje příprava k odchodu do důchodu.
- **Vliv školy:** úloha učitelů všech vyučovacích předmětů je v procesu profesní orientace také nezastupitelná. Vyučovací předměty základních a středních škol poskytují dostatek prostoru pro kvalitní působení ze strany učitelů. Učitelé nepůsobí vždy účinně v oblasti volby povolání. Ne vždy zařazují potřebnou problematiku do vlastní výuky, ne každý z nich umí poskytovat kvalifikované informace o náplni a perspektivách jednotlivých profesí, komunikovat s rodiči o problémech spojených s přípravou na volbu dalšího studia či povolání jejich dětí, komunikovat s výchovným poradcem a školním psychologem. V praxi učitelům mnohdy chybí nejen potřebné informace o profesích v

regionu, kvalitní materiály o současných a zejména budoucích potřebách trhu práce, ale také jejich vlastní motivace k systematické práci v této náročné oblasti výchovného působení.

- **Soukromý a rodinný život:** soukromý život a rodinné problémy jsou také důležité. Člověk je v zaměstnání prožívá celou pracovní dobu. Neshody s partnerem nebo dětmi se odrážejí v pracovních výkonech na pracovišti. Práce, rodina a individuální rozvoj jsou tři sféry, které se vzájemně překrývají a vzájemně se ovlivňují. Velmi významným faktorem v okamžiku vlastního rozhodování žáků o dalším vzdělávání či profesi v posledních ročnících školy jsou rodiče. Rodina klade základy formování osobnosti, svým dlouhodobým působením má pochopitelně rozhodující vliv. Přes svůj vliv ale často postupují rodiče bez hlubšího zkoumání předpokladů svých dětí, bez podrobnějších vědomostí o zvoleném oboru. Často také podléhají nekritickým představám o schopnostech svých dětí, chtějí pochopitelně pro svoje děti relativně nejvýhodnější a nejlepší existenční podmínky. Zde je spolupráce se školou, jednotlivými učiteli, případně výchovným poradcem a psychologem velmi žádoucí. Vzájemný dialog, který směřuje ke sblížení názorů a k realizaci společného postupu může přinést velmi efektivní výsledky.

2.3 McClellandovy typy potřeb

Na základě potřeb definovaných McClellandem popsal Bělohávek (1994) tyto kariérové typy:

- *potřeby výkonu* - touha po osobní odpovědnosti, samostatnosti, neustálém překonávání překážek, soutěži a překonávání ostatních. Nutná rychlá zpětná vazba, jak se jim daří práce. Přednost obtížným úkolům, stanovené cíle s rozumnou mírou rizika. Vyhýbají se snadným i neúměrně obtížným úkolům. Finanční odměna jen potvrzuje úspěšný výsledek jejich práce. Lidé s vysokou potřebou výkonu se profilují do oblastí: prodej, vlastní podnikání, profese s rychlou zpětnou vazbou o výsledku. Nevhodná povolání jako učitel, účetní, výzkumník, personální manažer.
- *potřeby přátelství* - usiluje o vytvoření a udržování přátelských vztahů kolem sebe, přednost práci v kolektivu, úspěšní v sociální práci, personálních útvarech, styk s veřejností.
- *potřeby moci* - snaha řídit ostatní, ovlivňovat jejich jednání a být za ně odpovědný - dobří manažeři. Pokud je cílem pouze osobní moc, dojde ke konfliktu se zájmy

organizace.

2.4 Hollandovy typy profesionálních osobností

Podle J. Hollanda (In Bělohlávek, 1994) mají lidé sklon vyhledávat prostředí, které odpovídá jejich povahové orientaci. Každý z typů orientuje svoji kariéru do pracovního prostředí, které je v souladu s jeho osobností:

- *typ realistický* - agresivní chování, schopnosti a dovednosti spojené s fyzickou aktivitou - zemědělství, řemesla,
- *typ zkoumavý* - přednost poznávacím aktivitám - přemýšlení, organizování před emocionálními - biologie, matematika, kybernetika, geologie,
- *typ sociální* - interpersonální aktivita před intelektuální nebo fyzickou - sociální práce, diplomacie, psychologické poradenství, sekretářka,
- *typ konvenční* - činnosti s jasně vymezenými pravidly, realizace příkazů, zájmy organizace na úkor vlastních potřeb - účetnictví, financování,
- *typ podnikavý* - využívá svých schopností přesvědčovat k získávání ostatních a k dosahování svých cílů - management, právo, obchod,
- *typ umělecký* - usiluje o sebevyjádření, vyjádření svých citů a tvůrčí práci - hudba, výtvarné umění, herectví.

Málokdy se setkáme s vyhraněnými typy. Naprostá většina lidí jsou typy kombinované. Lidé, kteří jsou zcela nevyhranění, často mívají potíže s výběrem profesního zaměření. Lidé by také měli volit takové pracovní prostředí, které odpovídá jejich převažujícímu zaměření.

2.5 Scheinovy kariérové kotvy

E. H. Schein zjistil (In Vendel, 2008), že po nástupu do zaměstnání si nový pracovník utváří svůj sebeobraz a dopracovává si své profesionální sebepojetí. To má tři komponenty tvořící kariérovou kotvu:

- vlastní obraz talentu a schopností,
- obraz motivů a potřeb,
- obraz postojů a hodnot.

Kariérová kotva je tedy soubor subjektivně vnímaného vlastního talentu, motivů a hodnot, které jedinec používá k poznání, usměrňování, stabilizování a integraci osobní kariéry.

Typy kariérových kotev:

- *technicko-funkční kompetence* - rozhodující motiv je obsah práce. Uvažují s další kariérou pouze v rámci své odbornosti. Lidé hluboce zakořenění v práci, kterou vykonávají, nechť vůči pozičními boji, obavy z džungle intrik, skrytých zájmů, úskoků. nechtějí vykonávat práci, při které nemohou využít svých odborných schopností.
- *manažerská kompetence* - silná motivace k dosažení pozice s manažerskou odpovědností. Důvěra ve vlastní schopnosti a předpoklady nutné k dosažení takové pozice. Kombinace tří oblastí: analytické kompetence - schopnost identifikovat, analyzovat a řešit problémy v podmínkách neurčitosti a neúplné informace, přijímat velké množství informací a vybírat z nich podstatné atd., interpersonální kompetence: schopnost ovlivňovat, řídit, vést lidi k dosahování organizačních cílů, zapojovat je do řešení a sledovat, jak na řešení pracují, emocionální kompetence: stimulace emocionálními a interpersonálními krizemi k vyššímu úsilí, emocionálně kompetentní lidé dokážou nést vysokou úroveň odpovědnosti a vykonávat svou moc bez pocitů viny.
- *jistota* - lidé zakotvení v jistotě se snaží dělat všechno, co si přeje zaměstnavatel. Přejí si zaručené zaměstnání, solidní příjem a další výhody, jistou budoucnost. Přijímají organizační definici kariéry - důvěřují organizaci, že s nimi bude zacházet spravedlivě. Nemají velké ambice, nejdůležitější je stabilita a bezpečnost jejich situace. Vzdávají se odpovědnosti i svobody myšlení ve prospěch organizace. Akceptují organizační normy a zvyklosti, v manažerských pozicích jim chybí odvaha, situační nejednoznačnost a nejistota v rozhodování je uvádí v zoufalství. Jsou obětaví vykonavatelé příkazů a strážci předpisů. Profese s pravidly - účetnictví, finančnictví, právo jsou pro ně vhodné.
- *kreativita* - méně běžná kotva, silná potřeba udělat něco vlastního, nového. Vytvoření nové firmy, výrobku, úspěchu, který je mírou jejich výkonu. Primární motivací je výtvar, až potom zisk. Když se organizace zaběhne, jejich význam klesá, sami ztrácejí zájem. Realizují se v podnikání jakéhokoliv druhu. Často chybí vysoká úroveň odpovědnosti - problém na manažerských postech, prosazování nových nápadů - neustálé, zanedbávání rutinních povinností - zdroj obtíží s podřízenými i ostatními vedoucími.
- *autonomie a nezávislost* - brání člověku akceptovat pravidla a nároky, které většinou klade práce v organizacích. Organizační život je restriktivní, iracionální, nevybíravě vnikající do soukromí. Chtějí být samostatní, osvobození od organizačních tlaků, svobodní ve sledování své technicko-funkční kompetence. Láká je samostatné

podnikání (Vendel, 2008).

3 PROFESNÍ ORIENTACE

Profesní orientaci považujeme za dlouhodobý pedagogický proces, který je záležitostí mnoha výchovných činitelů. V České republice jsou dva vedle sebe působící systémy. První z nich je součástí resortu práce a sociálních věcí, druhý resortu školství.

3.1 Funkce úřadů práce

Úřady práce mají tyto funkce (Poradenství pro volbu povolání a zaměstnání na úřadech práce v České republice, 2005):

- sledují a hodnotí stav na trhu práce, zpracovávají koncepci vývoje zaměstnanosti ve svém územním obvodu, přijímají opatření k ovlivnění nabídky a poptávky,
- informují občany o možnostech získání zaměstnání, odborné přípravy a rekvalifikace, informují zaměstnavatele o volných zdrojích pracovních sil,
- zprostředkovávají vhodné zaměstnání uchazečům a zájemcům o zaměstnání,
- poskytují občanům poradenské služby spojené s hledáním zaměstnání, volbou povolání, odbornou výchovou a rekvalifikací,
- vedou evidenci uchazečů, příp. zájemců o zaměstnání, evidenci volných pracovních míst,
- rozhodují o vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání, stanovují nároky a výši hmotného zabezpečení uchazečů o zaměstnání a zajišťují výplatu hmotného zabezpečení,
- organizují, zabezpečují a usměrňují rekvalifikaci uchazečů o zaměstnání,
- podporují zaměstnavatele a podnikatele při zřizování nových pracovních míst, míst pro zabezpečení odborné praxe apod.,
- vydávají a odnímají povolení k zaměstnávání cizincům a osobám bez státní příslušnosti,
- kontrolují dodržování závazných právních předpisů o zaměstnanosti, zákoníku práce, mzdových předpisů, vyřizují stížnosti občanů.

Pomoc úřadů práce občanům při volbě povolání

Žákům, studentům a absolventům středních a vysokých škol, uchazečům o zaměstnání poskytují úřady práce prostřednictvím svých Informačních a poradenských středisek (dále jen IPS) veškeré aktuální informace, které potřebují pro závažná rozhodnutí při vstupu do světa práce. IPS mohou navštívit celé třídy, rodiče s dětmi i děti samotné. Pro žáky základních škol jsou pořádány besedy k problematice vstupu do zaměstnání a

k možnostem dalšího vzdělávání. K rozhodování o volbě povolání může návštěvník IPS využít samoobslužné počítačové programy pro testování svého profesního zájmu. K dispozici má podrobné popisy jednotlivých profesí, obsahující výčet pracovních činností, používaných pracovních prostředků a zdravotních nároků. Mnoho videokazet umožňuje návštěvníkovi názorný pohled do základních pracovních činností jednotlivých profesí. Vždy je k dispozici odborný pracovník připravený poradit a pomoci. (Kotýnková, Němec, 2003).

Pomoc úřadů práce občanům při výběru školy

Hlavním místem, kde je soustředěno nejvíce informací o vzdělávací nabídce je IPS. Nabízí například tištěné příručky o vzdělávací nabídce středních a vyšších škol, (celorepublikové i krajské), přehled vysokých škol, informační letáky škol a firem s kurzy dalšího vzdělávání a pro volbu povolání včetně testu zájmů a také internetové služby - vzdělávací nabídka a nabídka zaměstnání (Kotýnková, Němec, 2003).

3.2 Funkce resortu školství

V resortu školství je podle vyhlášky č. 72/2005 Sb. důležité zmínit aktivity těchto poradenských zařízení:

- ***Speciálně pedagogická centra*** se zaměřují na profesní poradenství u dětí a mládeže se zrakovým, sluchovým, tělesným, mentálním nebo kombinovaným postižením. Zabezpečují především:
 - speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální diagnostiku klientů se zdravotním postižením,
 - depistáž klientů se zdravotním postižením,
 - poradenské, konzultační, terapeutické a metodické činnosti pro klienty, jejich rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu a pro pedagogické pracovníky,
 - speciálně pedagogické stimulační a vzdělávací činnosti u integrovaných klientů se zdravotním postižením a u klientů s těžkým a kombinovaným postižením,
 - poradenství k volbě vzdělávací cesty (kariérové poradenství) pro klienty se zdravotním postižením.

Služby jsou odbornými pracovníky poskytovány ambulantně nebo v terénu během návštěv v prostředí, kde klient žije (rodina, instituce), ve škole, kde je integrován a vzděláván, nebo při diagnostickém pobytu klienta ve speciální

škole či zařízení.

- ***Pedagogicko-psychologické poradny*** nabízí různorodou pomoc v rámci kariérového poradenství:
 - činnost diagnostickou pomocí psychologických testů:
 - testování studijních předpokladů (individuální a skupinová forma určená žákům 9. ročníků ZŠ, studentům gymnázií, SŠ a SOU), motivace ke studiu,
 - sledování zájmového zaměření žáků a studentů (zájmové diferenciační dotazníky, dotazníky pro volbu povolání),
 - uspořádání struktury osobnosti a vlastnosti jedince,
 - činnost konzultační:
 - odborné individuální konzultace pro volbu vzdělávací a profesní dráhy, možnosti její realizace,
 - jaká je návaznost a prostupnost jednotlivých vzdělávacích stupňů (ZŠ, SŠ, VOŠ, VŠ),
 - co může dopomoci správné volbě SŠ, SOU, VŠ – den otevřených dveří, informování se na studijních odděleních, návštěvy veletrhů a prezentací škol,
 - jak postupovat v případě neúspěchu při přijímacím řízení na střední nebo vysokou školu,
 - jak se dobře připravit na přijímací pohovor do zaměstnání,
 - konzultace terapeutického rázu:
 - problémy s koncentrací pozornosti, nesoustředěností,
 - problém s pamětí, zapamatováním a vybavováním v procesu učení,
 - problematika sebeprosazování, sníženého sebevědomí, oslabených volních vlastností,
 - studijní problémy vyplývající z drogové závislosti,
 - činnost informační:
 - nabídka propagačních letáků škol,
 - informační příručky o vzdělávací nabídce na regionální i celostátní úrovni (publikace – Kam na školu, Učitelské noviny),
 - internetové odkazy vzdělávacích programů (Socrates, Leonardo, Phare),
 - poradenské služby poskytované IPS (informační poradenské středisko) při ÚP pro klienty, kteří chtějí vstoupit na trh práce,
 - poradenské služby poskytované dalšími organizacemi např. soukromými agenturami,

- nabídka informačních systémů pro poradenství na internetu.

Cílem všech zúčastněných je zefektivnění výběru a volby profese v souladu s možnostmi a individuálními předpoklady žáků a studentů tak, aby jejich volba byla pokud možno v souladu se společenskou poptávkou. Na jedné straně stojí mladý člověk se svými zájmy (o hudbu, přírodu, techniku aj.), schopnostmi (motorické dovednosti, intelekt, rychlost rozhodování, snadná komunikace, využití cizích jazyků aj.), vlastnostmi (důslednost, trpělivost, obětavost, vznětlivost, pečlivost aj.) a zdravotním stavem (alergie, fyzické vady, vady zraku, mentální postižení aj.), na straně druhé profese (práce) s různými charakteristickými rysy. Při posuzování perspektivní volby profese se obvykle nabízí větší množství více či méně důležitých faktorů. Např. druh činnosti, pracovní prostředí, pracovní prostředky, druh a složení pracovního kolektivu, pracovní doba, odměna za práci (mzda), poptávka na trhu práce, možnost odborného růstu, perspektiva služebního postupu – kariéra - společenská prestiž profese, možnost či nutnost cestování, získání významných společenských kontaktů, výhody pro osobní život atd.

Ve společnosti je nedostatek kvalifikovaných pracovníků v některých (převážně dělnických a řemeslných) profesích, a také v některých vysokoškolských (vysoce specializovaných) profesích, zvyšuje se nezaměstnanost, jsou problémy s uplatněním absolventů středních škol na trhu práce, problémy s rekvalifikací a problémy s absolventy ZŠ, kteří zůstávají z různých důvodů bez dalšího vzdělávání – většinou studenti se zdravotním postižením a znevýhodněním. Nezaměstnanost postihuje všechny věkové skupiny a také mladé absolventy základních i středních škol včetně odborných učilišť. Jednou z příčin je nedostatečná schopnost mladých lidí realisticky hodnotit vlastní možnosti profesního uplatnění na trhu práce a nedostatečná připravenost na odpovědné vlastní rozhodnutí o profesní dráze.

3.3 Kariérové poradenství v rámci školy

Poradenské služby jsou ve škole obvykle zajišťovány výchovným – kariérovým poradcem, školním metodikem prevence, případně školním psychologem nebo jiným školním speciálním pedagogem. Za jejich poskytování odpovídá ředitel školy (Příloha č. 3 k vyhlášce 72/2005 Sb., Metodický pokyn MŠMT č.j.: 27317/2004-24).

3.3.1 Poradenské služby výchovného – kariérového poradce

- Kariérové poradenství a poradenská pomoc při rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze studentů.
- Koordinace mezi hlavními oblastmi kariérového poradenství – kariérovým vzděláváním a diagnosticko-poradenskými činnostmi zaměřenými k volbě vzdělávací dráhy studenta.
- Základní skupinová šetření k volbě povolání, administraci, zpracování a interpretaci zájmových dotazníků v rámci vlastní odborné kompetence a analýzy preferencí v oblasti volby povolání studentů.
- Individuální šetření k volbě povolání a individuální poradenství v této oblasti (ve spolupráci s třídním učitelem).
- Poradenství zákonným zástupcům, rodičům s ohledem na očekávání a předpoklady studentů (ve spolupráci s třídním učitelem).
- Spolupráce se školskými poradenskými zařízeními (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum a středisko výchovné péče) při zajišťování poradenských služeb přesahujících kompetence školy.
- Zajišťování skupinových návštěv studentů školy v informačních poradenských střediscích úřadů práce a poskytování informací žákům a rodičům a možnosti individuálního využití informačních služeb těchto středisek.
- Zajišťování nebo zprostředkování diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb a intervenčních činností pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami.

3.3.2 Metodické a informační činnosti v rámci školy

- Zprostředkování nových metod pedagogické diagnostiky a intervence.
- Metodická pomoc pedagogickým pracovníkům školy v otázkách kariérového rozhodování žáků, integrace, individuálních plánů, práce s nadanými žáky apod.
- Předávání odborných informací z oblasti kariérového poradenství a péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami pedagogickým pracovníkům školy.
- Poskytování informací o činnosti poradenských pracovníků školy, o specializovaných školských a dalších poradenských zařízeních v regionu, o jejich zaměření, kompetencích a o možnostech využívání jejich služeb studentům a případně rodičům.

- Shromažďování odborných zpráv a informací o studentech v poradenské péči specializovaných poradenských zařízení a jejich zajišťování v souladu s předpisy o ochraně osobních údajů.
- Vedení písemných záznamů umožňujících doložit rozsah a obsah činnosti výchovného - kariérového poradce, navržená a realizovaná opatření.

Nejvíce informací o vzdělávací a profesní orientaci se studenti dozvídají prostřednictvím vyučovacích předmětů. Na základní škole je to Výchova k volbě povolání, Člověk a svět práce (podle metodického pokynu MŠMT č.j. 19485/2001-22 k zařazení vzdělávací oblasti Výchova k volbě povolání do vzdělávacích programů pro základní vzdělávání). Na střední škole je to potom Úvod do světa práce (podle Metodického pokynu MŠMT č.j. 22-067/2000-2 k zařazení učiva Úvodu do světa práce do vzdělávacích programů středních škol).

Absolvent je připravován i na skutečnost, že může v průběhu života svou profesní orientaci několikrát změnit a že bude procházet různými rekvalifikacemi. Proto je žádoucí, aby jeho poznávání světa práce nebylo soustředěno pouze na oblasti uplatnění v příslušném oboru vzdělání, ale také na svět práce komplexně - alespoň na úrovni základní orientace.

Úkolem školy je rozvíjení všech shora uvedených schopností, jejich usměrňování k žádoucím aplikacím a doplňování potřebnými znalostmi. Školu opouští absolvent, který má nejen určitý všeobecně vzdělávací a odborný profil, ale který se díky němu dokáže také úspěšně prosadit na trhu práce i v životě.

Úvod do světa práce není samostatný vyučovací předmět, představuje pouze učivo - komplex tematických celků, které je třeba začlenit do vyučovacích předmětů, které již jsou součástí výuky v příslušném vzdělávacím programu.

Uměním prezentovat se na trhu práce se podrobně zabývá počítačový program „Průvodce světem povolání“ (www.occupationguide.cz), doporučený rovněž v příslušném metodickém pokynu (program obsahuje i další aspekty světa práce). Důležité také je, aby vyučující měl k dispozici uváděné zákony (zákoník práce, obchodní zákoník, občanský zákoník a živnostenský zákon).

Problematiku Úvodu do světa práce odborně zaštiťuje Národní ústav odborného vzdělávání. Na webových stránkách Národního ústavu odborného vzdělávání (www.nuov.cz) lze nalézt ucelené informace, konkrétně pod odkazem „Kariérové poradenství“. (Didaktické aspekty implementace učiva "ÚVOD DO SVĚTA PRÁCE" do vzdělávacích programů středních škol, 2006, online).

4 PRÁCE SE STUDENTY

Podle Friedmanna (2006, online) se při realizaci vyučovacího předmětu předpokládá stálá spolupráce s dalšími činiteli–výchovnými poradci, případně školními psychology a od všech učitelů využití tradičních metod i nestandardních přístupů (projektové metody, práce ve skupinách, brainstorming, hry, tvorba životních scénářů, dramatizace, inscenační a simulační metody, pozitivní motivace a plánování vlastních cílů, besedy s prizvanými odborníky, odborné exkurze, profesní diagnostika, testy k sebepoznání atd.). Je potřeba aby se studenti naučili realisticky hodnotit své osobní zvláštnosti, předpoklady i omezení. Měli by si uvědomit nutnost poznání své osobnosti pro správnou volbu profese, zabývat se rozborem svých zájmů, schopností, učit se hodnotit osobní vlastnosti, poznávat svoje osobnostní a zdravotní předpoklady.

Co potřebují studenti:

- Uvědomit si podstatný podíl vlastní odpovědnosti při volbě budoucího profesního zaměření a při výběru vhodného povolání, jakož i důsledky jiných závažných životních rozhodnutí.
- Osvojit si základní prvky, techniky a metody akčního plánování, naučit se je v praxi používat a dokázat akčního plánování využívat při rozhodování o profesní orientaci a při výběru vhodného povolání.
- Naučit se poznávat a realisticky hodnotit své silné a slabé stránky, přednosti a osobní předpoklady a poznat možnosti a omezení ve vztahu k vybraným povoláním i strategie vedoucí k osobnímu i profesnímu růstu.
- Aktivně se seznámit s charakteristikami frekventovaných povolání, s učebními plány, profilujícími předměty a požadavky zvolených škol na určité vědomosti, dovednosti a schopnosti uchazečů.
- Pochopit souvislosti mezi požadavky na výkon vybraného povolání, svými reálnými osobnostními předpoklady a schopnostmi a konkrétními možnostmi výběru vhodného povolání a profesního uplatnění.
- Naučit se samostatně vyhledávat, hodnotit a využívat informace důležité při rozhodování o volbě povolání, orientovat se v různých informačních zdrojích a zvažovat jejich důležitost.
- Umět si poradit v zátěžových životních situacích spojených s přechodem ze základní na střední školu a do zaměstnání a s případným neúspěchem ve vybraném povolání, případně při přípravě na povolání.

- Uvědomit si nutnost dále na sobě pracovat bez ohledu na dosažený stupeň vzdělání.

Dále mohou v této oblasti podle Friedmanna (2006, online) výrazně pomoci všichni učitelé. Ti poznávají studenty v širších souvislostech výuky a dovedou zpravidla dobře diagnostikovat jejich úroveň v různých oblastech (např. motorické dovednosti, matematické schopnosti, technické myšlení, prostorovou představivost, schopnost jednání s lidmi, vyjadřovací schopnosti, organizační schopnosti, estetické cítění, samostatnost, spolehlivost, pracovitost, kreativitu, svědomitost, vytrvalost, talent, nadání apod.). Učitelé na základě svých poznatků mohou při jakékoliv činnosti vhodně motivovat a povzbuzovat studenty ke správnému poznání sama sebe. Kvalifikovaně může v sebehodnocení pomoci psycholog pomocí dotazníku, testu (např. AIST – Schuhfriedův zájmový test ke zjišťování všeobecné struktury zájmů) či rozhovoru nebo pomocí motivačních a osobnostních testů pro výběr povolání podle Batteredta (2004).

K sebepoznání může studentům mimo učitelů pomoci pohled lidí z jejich blízkého okolí (co si myslí ostatní) nebo test Myers-Briggs Type Indicator. MBTI je osobnostní test navržený pro identifikaci osobnosti. Katharine Cook Briggs a její dcera Isabel Briggs Myers vytvořily test během 2. světové války a jeho kritéria vyplývají z teorií Carla Junga v jeho práci *Psychologické typy*. Test je často používán v oblastech pedagogiky, při osobních pohovorech a výběru zaměstnanců, v manželských poradnách a pro osobní vývoj. Indikátor se liší od standardizovaných testů a jiných měřitelných vlastností, jako inteligence. Místo toho zařazuje osoby podle jejich dominantních vlastností. Obsahuje šestnáct osobnostních typů, které určují úspěch v povolání (Kroeger, Thuesenová, Rutledge, 2006).

Na internetu (Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce, 2008) je k dispozici informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce nazvaný ISA. Nabízí žákům, studentům a všem, kdo má zájem všestranné informace, které jim mají pomoci při výběru školy nebo při orientaci na trhu práce. ISA vznikla jako součást projektu *Vzdělávání – Informace- Poradenství*, zkráceně nazývaného *VIP kariéra* za spolupráce Národního ústavu odborného vzdělávání a Institutu pedagogicko-psychologického a kariérového poradenství na školách, s cílem vytvoření podmínek pro jejich další rozvoj. Systém je přístupný na internetových stránkách www.infoabsolvent.cz. Důležité je, že učitel při různých situacích ve výuce vede studenty ke stanovování dosažitelných a také měřitelných či kontrolovatelných cílů a to krátkodobých i dlouhodobých.

Architekturu ISA tvoří čtyři základní sekce (Hubinková, 2008):

- *Volba škol a oborů vzdělání* - při volbě studia pomáhají tři způsoby vyhledávání - podle oboru vzdělání, podle povolání a podle školy. Je zde vše podstatné o oborech, obsahu vzdělávání, školách a podmínkách pro přijetí.
- *Absolventi škol a trh práce* - při použití tohoto vstupu je možné zjistit, co očekávají zaměstnavatelé od absolventů škol, jaké jsou jejich možnosti uplatnění, jaká je míra nezaměstnanosti absolventů celkově i v jednotlivých oborech, jakou šanci na úspěch mají při přechodu na vyšší odborné a vysoké školy i jaké je finanční ohodnocení profesí. Volně ke stažení jsou i analytické studie na tato témata.
- *Průvodce volbou povolání* - průvodce obsahuje filmové scény z reálného pracovního prostředí, které provází dialog dívky s chlapcem o různých povoláních. Jsou zde představeny typické znaky rozličných činností a také pracovišť, na ně navazují doplňující kvízy a odkazy na příslušné obory vzdělání.
- *Problémy při studiu* - tento vstup je určen žákům, kterým např. nejde učení, nebaví je zvolený obor, nelíbí se jim ve škole, mají špatné studijní výsledky, případně jim hrozí i vyloučení ze školy. Přístupnou formou se zde mohou dovědět, jak se efektivně učit, jak je možné změnit obor nebo školu, jak problémům předcházet. Jsou zde příběhy mladých lidí i jejich konkrétní způsob řešení kritické situace.

4.1 Možnosti absolventa školy, výběr informací

Ve škole získají studenti podle Friedmanna (2006, online) přehled o nabídkách vzdělávání, profesní přípravy a zaměstnání, poznají regionální možnosti a budou se reálně připravovat na volbu vlastní cesty k dosažení stanoveného cíle. Uvědomí si význam vzdělání jako jednu z nejvyšších hodnot v životě každého člověka. Studenti pochopí nutnost spojovat rozhodování s vyhledáváním potřebných informací a také příležitostí v konfrontaci se svými osobními předpoklady. Musí se naučit vyhledávat, třídit a správně využívat potřebné informace, zvažovat klady i zápory jednotlivých profesí a kriticky hodnotit své šance na úspěch ve vybraném povolání na trhu práce.

Na kvalitu a objektivitu informací mají vliv sdělovací prostředky, výrobní podniky, školská zařízení, rodiče, poradenská centra apod. Škola organizuje a realizuje besedy s odborníky, rodiči, studenty vyšších škol, pracovníky s vynikajícími výsledky (vytváření

vzorů) atd. Studenti shromáždí informace o možnostech studia na středních školách – přehled, požadavky, perspektivy pro uplatnění na trhu práce (práce s konkrétními informacemi, specifika regionu, dostupnost), informace o perspektivách dalšího vzdělávání (vyšší odborné školy, vysoké školy, jiné vzdělávací instituce) a učebních oborech (řemesla, mozaika profesí, požadavky, náplň a perspektivy profesí, možnost rekvalifikace, uplatnění v rámci regionu, možnost uplatnění v rámci EU). Významné jsou perspektivy dalšího zvyšování kvalifikace, horizontální prostupnost oborů, celoživotní vzdělávání. Důležité je i seznámení s tzv. abecedou drobného podnikání (organizace, systém, předpoklady, formy). Student by měl vědět co to je podnikatelský záměr, marketing, jaké jsou problémy a perspektivy podnikání.

Tuto činnost lze mimo jiné velmi kvalifikovaně provádět v rámci výuky práce s výpočetní technikou, kde součástí využívání aplikací je orientace v možnostech vyhledávání informací pomocí internetu. Nejlepší informace jsou ovšem informace od odborníků, nejlépe osobní setkání s člověkem, který vykonává zvolenou profesi již několik let, rozhovor, případně beseda. Kvalifikovaná informace pro volbu vzdělání a povolání by měla být součástí výuky většiny předmětů na škole. Např. učitel praktických činností technického charakteru má často více možností i vědomostí v podávání kvalitních informací o profesích technického charakteru. Tentýž učitel zpravidla seznamuje žáky školy s prací na počítačích a činnostmi s internetem učí je nacházet a vybírat obrovské množství informací. Může často právě v této oblasti působit kvalifikovaněji než výchovný poradce. Takové programy a databáze je možné najít na internetu, například na <http://www.vychova-vzdelavani.cz/zdroje-informaci/>.

5 ODBORNOST PORADCE

Působnost kariérového poradce je podle Vendela (2008) pro kariérový vývoj všech typů klientů – studentů na školách i dospělých – velmi důležitá. Proto jsou na odbornost kariérového poradce kladeny poměrně vysoké nároky.

Kariérový poradce by se měl podle Emmethové (In Vendel, 2008) orientovat hlavně v těchto oblastech:

- teorie kariérového vývoje,
- diagnostika,
- zdroje kariérových informací,
- pracovní zkušenosti,
- dovednosti týkající se práce s lidmi.

Jak uvádí Drapela (1995), odborná kvalifikace a vhodné osobní vlastnosti, zejména empatický postoj a altruistická péče, vytvářejí u poradce předpoklady pro úspěšnou práci. Poradce musí mít rád lidi a respektovat je jako jednotlivce bez výhrad i s jejich zvláštnostmi. Pouhá teoreticky pojatá „láska k lidstvu“ nestačí.

Jak dále uvádí Vendel (2008), člověk, který poskytuje kariérové poradenství těm, kteří jej potřebují, by v rámci teorie volby povolání měl znát to nejdůležitější. Jako doplněk ke znalostem o těchto teoriích by měly figurovat také tzv. pomáhající dovednosti. Taktéž další nutností pro kvalitního kariérového poradce jsou kariérové informace z brožur, knih, nebo i informace v elektronické podobě. V neposlední řadě je důležitou součástí kariérového poradenství i diagnostika, na kterou by měl poradce mít také kvalifikaci.

Tyto vlastnosti na práci poradce ovšem nejsou konečné. Určité procento studentů mohou představovat dálkoví i jinak netradiční studenti. Kariérové poradenství pro tyto typy studentů také zvyšují nároky na kvalitní poradce. Aby tedy poradce mohl poskytovat kariérové poradenství i této rozmanité populaci klientů, musí projít příslušným výcvikem. Například znevýhodnění nebo naopak nadprůměrní studenti mají v různých oblastech svého kariérového vývoje různé specifické potřeby.

Velmi důležitou součástí kariérového poradce je mít přehled o různých zaměstnáních. Trh pracovních příležitostí se neustále mění i rozrůstá. Poradci i klienti

potřebují a chtějí vědět o povoláních stále více informací – jaké je vyžadováno vzdělání, dovednosti případně i jiné nároky na tyto pozice. Chtějí znát také pracovní podmínky, mzdy, možnosti kariérového postupu apod. Lidé, kteří jsou propuštěni ze zaměstnání a hledají si novou práci, potřebují vědět, jak se mají připravovat na rekvalifikaci a jaké programy jsou pro to vhodné. Pro kariérového poradce je proto nutností znát možnosti, jak tyto informace najít. Nejdůležitější jsou například popis povolání, pracovní podmínky, minimální úroveň vzdělání, nástupní plat, možnosti platového růstu apod.

Studenti často potřebují konzultace nebo pomoc při přechodu na různé, obvykle vyšší typy škol, neboť hledají vhodný studijní obor a také informace například o přijímacích zkouškách. V dnešní době lze velké množství těchto informací najít v digitální podobě na internetu (např. <http://www.skoly.vzdelavani.cz>), nebo v materiálech, která jsou vydávána některými nakladatelstvími ve spolupráci s ministerstvem školství.

Ve většině druhů poradenství včetně kariérového jsou pro dosažení změny u klienta nutné čtyři základní podmínky: bezvýhradně kladný vztah, upřímnost, kongruence a empatie. Bezvýhradně kladný vztah znamená respekt ke druhé osobě bez ohledu na její věk, pohlaví, národnost, nebo to, co dělá. Upřímnost znamená autentičnost a nefalšovanost. Kongruence žádá, aby se tón hlasu poradce, řeč těla a jeho vyjadřování shodovaly. A empatie znamená, že poradce chápe zájmy a pocity klienta.

Na základních a středních školách jsou prvním článkem systému výchovného poradenství výchovní poradci. Role výchovného poradce vyžaduje způsobilosti k poskytování konzultací žákům a rodičům a také ke spolupráci s jinými institucemi, které se zabývají orientací žáků ve světě práce. Výchovný poradce musí kvůli koordinaci aktivit podporujících kariérový vývoj žáků neustále konzultovat a spolupracovat s rodiči, ředitelem školy, s třídními učiteli, podnikateli a pracovníky místní správy v oblasti působení.

Funkcí výchovného poradce je ve škole pověřen zpravidla zkušený člen pedagogického sboru. Je však potřeba přihlédnout k typu osobnosti poradce. Jakým typem osobnosti by měl poradce být? Když uvažujeme o osobnostních typech podle Hollandovy klasifikace, může patřit poradce i klient k jednomu ze šesti typů osobnosti. Budou-li oba patřit ke stejnému typu, lze očekávat, že si lépe porozumí. Na druhé straně se lze domnívat,

že sociální typ osobnosti poradce s vlastnostmi jako společenskost, empatie a vřelost dokáže s klientem navázat lepší kontakt a lépe se vcítit do jeho potíží (Vendel, 2008).

I. PRAKTICKÁ ČÁST

6 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

6.1 Forma dotazníku

Dotazník je nestandardizovaný a obsahuje 13 položek, z toho je 12 uzavřených a jedna škálová. Dotazník je anonymní. Kromě jednotlivých položek obsahuje určení pohlaví a věku studenta. Dotazník jsem rozdala ve dvou třídách IV. ročníku Gymnázia ve Zlíně (dále GyZL) a výzkum probíhal pro srovnání ve dvou letech – v roce 2006 a 2009. Výzkum jsem pro srovnání doplnila v roce 2009 o další dvě školy - Střední odbornou školu Luhačovice (SOŠ) a Soukromou střední školu pedagogickou a sociální ve Zlíně (SSŠPgS).

Vzhledem k tomu, že nebylo možné zajistit stejné počty studentů ve dvou sledovaných letech ani stejný počet studentů mezi jednotlivými školami, zobrazuji výsledky pomocí 100% skládaných sloupcových grafů. Toto grafické zobrazení porovnává procentuální podíl jednotlivých hodnot na celkové hodnotě v různých kategoriích.

6.2 Předmět výzkumu

Výzkumem se pokusíme odpovědět na následující otázky:

1. Studenti, kteří studují na gymnáziu, obvykle chtějí dál pokračovat na vysoké škole (VŠ) nebo vyšší odborné škole (VOŠ).
2. V případě, že se studentovi nevyjde volba povolání, má připravenou eventualitu.
3. Studentům není jedno, jaké kariéře se budou věnovat.
4. Studenti vědí, že je třeba se celoživotně vzdělávat.
5. Studenti si nemyslí, že budou pracovat celý život v jednom oboru.
6. Kariéra znamená finanční zajištění i společenskou prestiž.
7. Většina studentů je dobře informována ze studia na škole o své budoucí kariéře, a také prošla psychologickými testy.
8. Studenti vědí, kde sehnat informace o zvolené profesi.
9. Ve výběru povolání studentům většinou poradí rodiče.

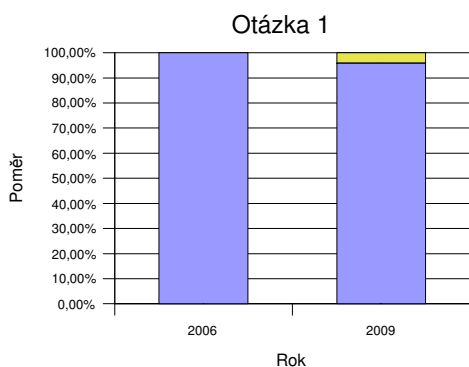
7 VLASTNÍ PRŮZKUM, ZPRACOVÁNÍ DAT, VÝSLEDKY

7.1 Porovnání škol (Gymnázium 2006 / Gymnázium 2009)

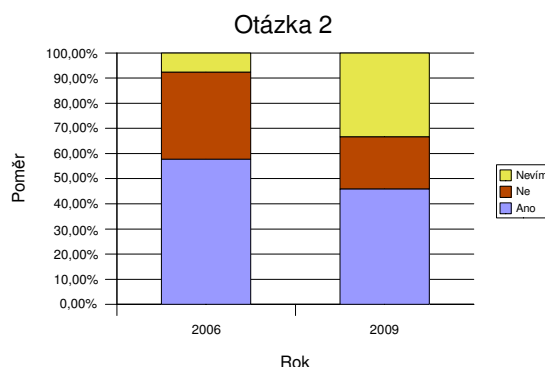
Zkoumaný vzorek v letech 2006 a 2009:

- Gymnázium Zlín, 2006: 52 žáků
- Gymnázium Zlín, 2009: 24 žáků

Výsledky:

Obr. 1: Poměr odpovědí - Otázka 1

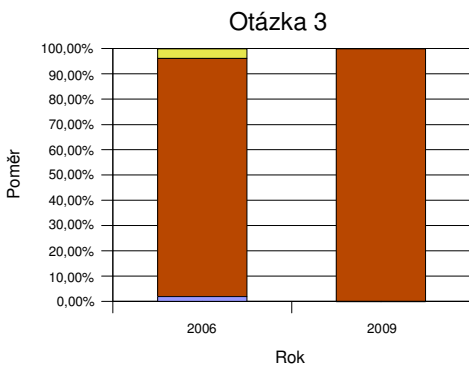
Obr. 2: Poměr odpovědí - Otázka 2

1) *Chcete po maturitě dál pokračovat ve studiu?*

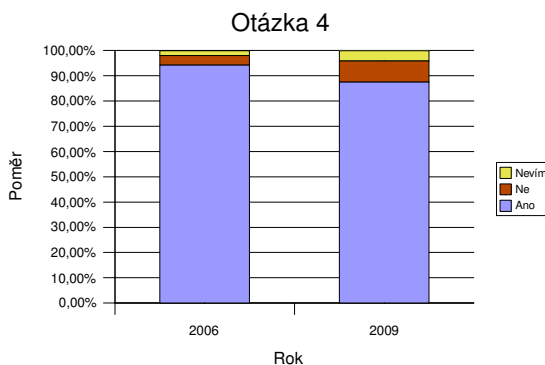
V letech 2006 a 2009 se názor studentů na tuto otázku výrazně nezměnil.

2) *Víte, co budete dělat, když Vám nevyjde Vaše volba pro budoucí studium/povolání?*

Zde se sice o 10% snížil počet kladných odpovědí, nicméně počet záporných taktéž. Zvýšil se počet nerozhodných studentů, což značí změnu v přístupu k možným budoucím potížím s kariérou.

Obr. 3: Poměr odpovědí - Otázka 3

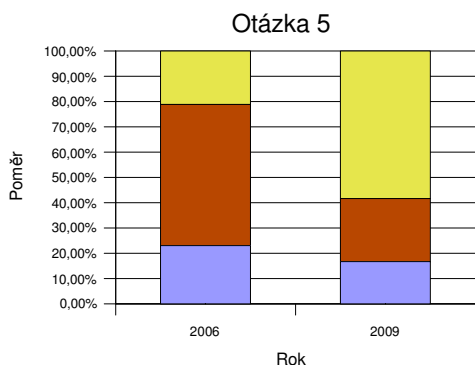
Obr. 4: Poměr odpovědí - Otázka 4

3) *Je Vám jedno, jakou profesí budete ve svém životě vykonávat?*

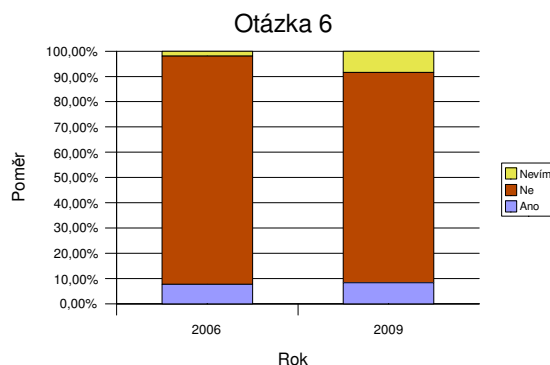
Názor studentů se mezi lety 2006 a 2009 se na tuto otázku nezměnil.

4) *Domníváte se, že je pro Vás kariérový růst nutné celoživotní vzdělávání?*

Zde se počet kladných odpovědí trochu snížil, přesto všechno většina studentů považuje celoživotní vzdělávání za nutné.

Obr. 5: Poměr odpovědí - Otázka 5

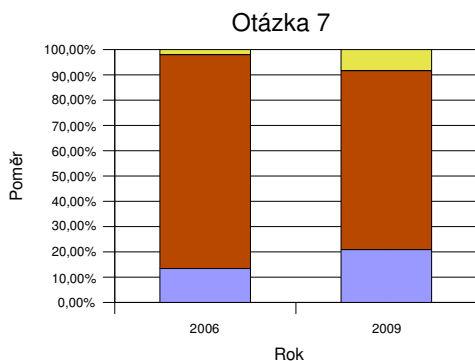
Obr. 6: Poměr odpovědí - Otázka 6

5) *Myslíte si, že budete celý život pracovat pouze v jednom oboru?*

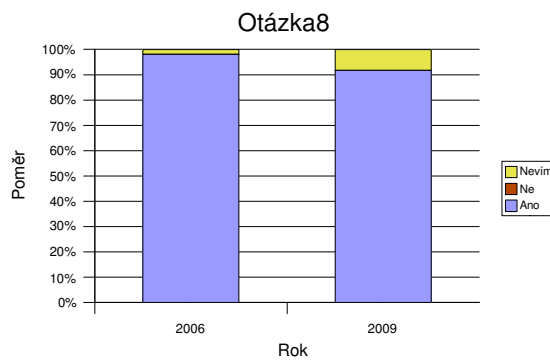
Zde přibylo nerozhodných odpovědí na úkor záporných, je zde vidět pomalá změna přístupu studentů k budoucí profesi.

6) *Znamená pro Vás kariéra pouze finanční zajištění?*

Mezi lety 2006 a 2009 si studenti myslí to samé.

Obr. 7: Poměr odpovědí - Otázka 7

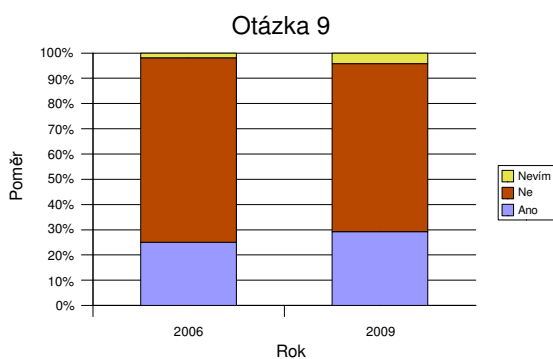
Obr. 8: Poměr odpovědí - Otázka 8

7) *Znamená pro Vás kariéra hlavně společenskou prestiž?*

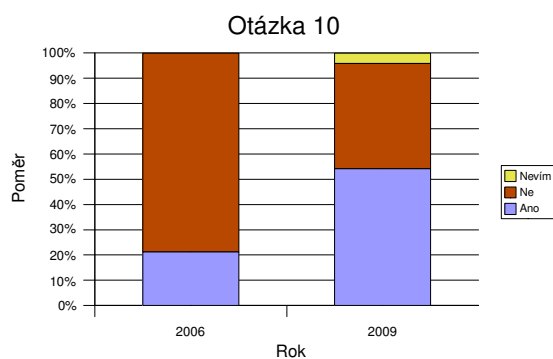
Práce pro studenty obecně neznamená pouze společenskou prestiž, vyžadují i jiné „výhody“. Po dvou letech se odpovědi o něco více přiklánějí k možnosti práce jako prestiže.

8) *Je pro Vás důležité, aby kariéra byla nejen Vaší obživou, ale i koníčkem?*

Názor studentů zůstal mezi lety 2006 a 2009 se na tuto otázku neměnný.

Obr. 9: Poměr odpovědí - Otázka 9

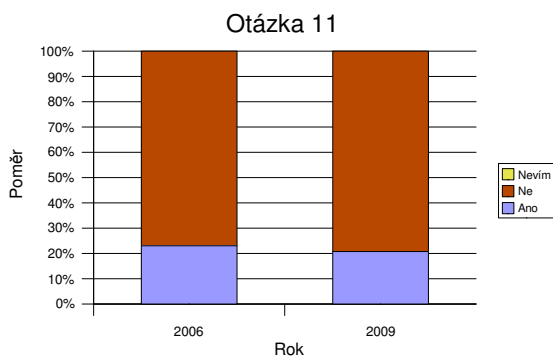
Obr. 10: Poměr odpovědí - Otázka 10

9) Rozhodujete se, co budete dělat podle toho, jaké jsou žádané profese na trhu práce?

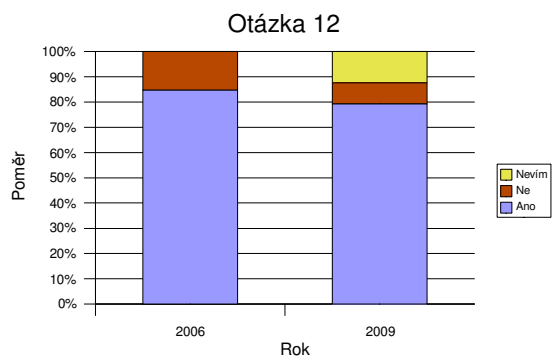
Studenti mají v obou sledovaných letech stejný názor.

10) Dostal(a) jste v rámci vyučování nějaké informace o své další kariéře?

Zde je vidět patrné zlepšení – přes 50% studentů si myslí že dostalo informace o budoucím povolání v rámci vyučování. To je více než 30% nárůst.

Obr. 11: Poměr odpovědí - Otázka 11

Obr. 12: Poměr odpovědí - Otázka 12

11) Prošel(šla) jste psychologickými testy na vhodný výběr své budoucí profese?

Studenti si mezi lety 2006 a 2009 myslí to samé.

12) Myslíte si, že víte, kde si máte sehnat informace o profesi, kterou jste si zvolil(a)?

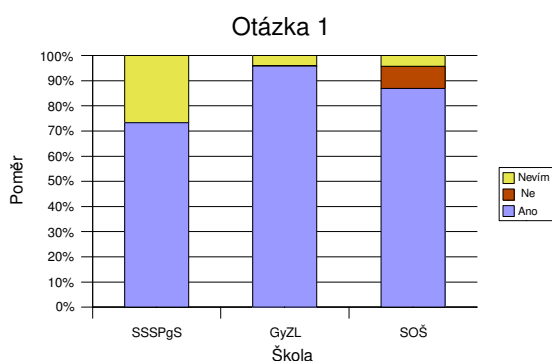
Zde se zvýšil počet nerozhodných studentů, tedy spíše si nejsou jisti, než že by určitě nevěděli. Opět to může znamenat pomalou změnu v orientaci studentů k lepšímu.

7.2 Porovnání škol (Gymnázium / SOŠ / SSSPgŠ)

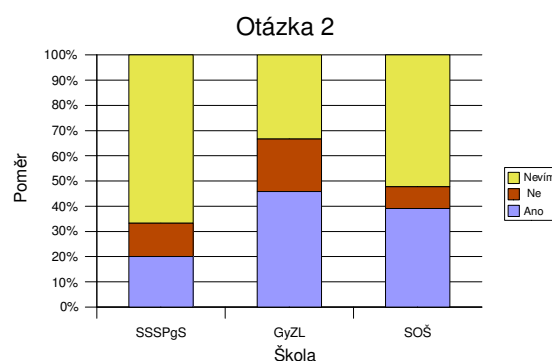
Zkoumaný vzorek tří škol v roce 2009:

- GyZL: 24 žáků
- SOŠ: 23 žáků
- SSŠPgS: 30 žáků

Výsledky:

Obr. 13: Poměr odpovědí - Otázka 1

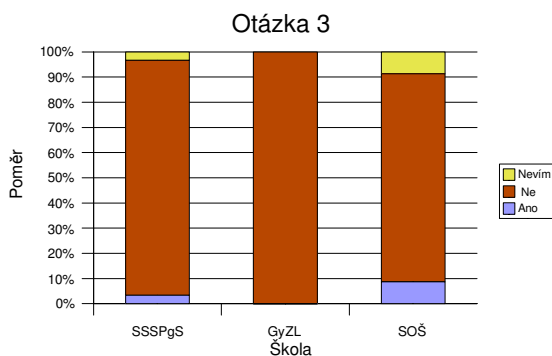
Obr. 14: Poměr odpovědí - Otázka 2

1) Chcete po maturitě dál pokračovat ve studiu?

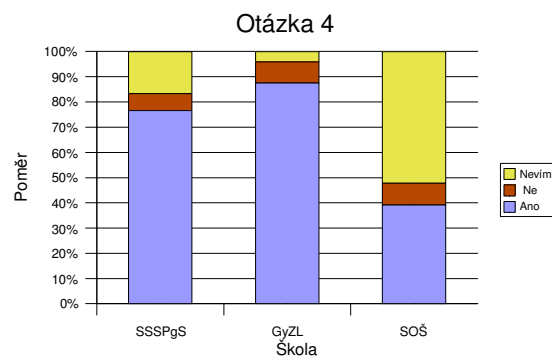
Drtivá většina studentů na gymnáziu má v úmyslu hlásit se na vysokou školu, naopak na SOŠ jsou i studenti, kteří nemají zájem pokračovat dále ve studiu.

2) Víte, co budete dělat, když Vám nevyjde Vaše volba pro budoucí studium/povolání?

Zde je rozdíl v odpovědích „Ano“ mezi SSŠPgS a SOŠ téměř 20% , studenti SOŠ jsou více flexibilní v budoucím výběru povolání. Nejflexibilnější jsou však studenti gymnázia.

Obr. 15: Poměr odpovědí - Otázka 3

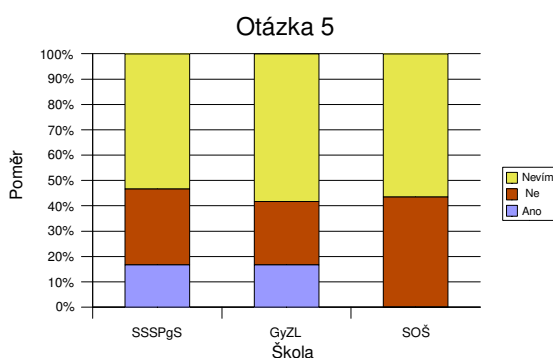
Obr. 16: Poměr odpovědí - Otázka 4

3) Je Vám jedno, jakou profesi budete ve svém životě vykonávat?

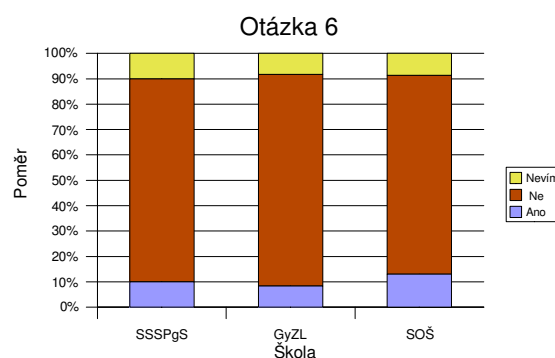
Nejrozhodnější jsou zde studenti gymnázia, nejméně rozhodní studenti SOŠ. Všichni studenti gymnázia vědí přesně jakou kariéru by chtěli dělat. Na SOŠ nejsou studenti tak „nároční“ na specifickou volbu povolání.

4) Domníváte se, že je pro Váš kariérový růst nutné celoživotní vzdělávání?

Opět největší rozdíl mezi SSŠPgS a SOŠ. Studenti SSŠPgS a gymnázia jsou zpravidla přesvědčeni, že celoživotní vzdělávání je nutné pro dlouhodobý kariérový růst. Studenti SOŠ opět nejsou zdaleka tak nároční na svoji budoucí kariéru – nebo o ní tolik nepřemýšlí (rozdíl v „Ano“ téměř 35%).

Obr. 17: Poměr odpovědí - Otázka 5

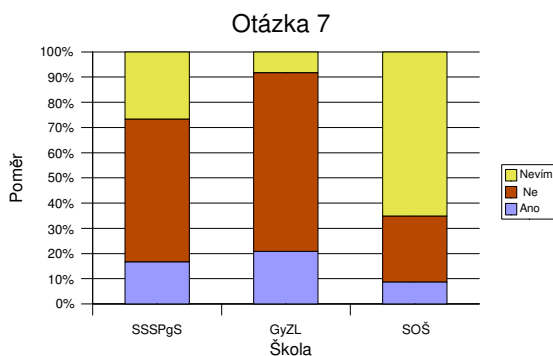
Obr. 18: Poměr odpovědí - Otázka 6

5) Myslíte si, že budete celý život pracovat pouze v jednom oboru?

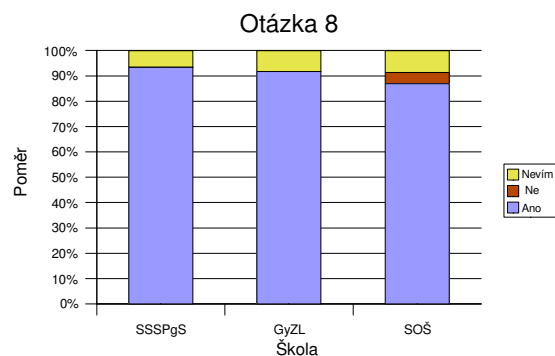
Na tuto otázku nikdo ze SOŠ neodpověděl kladně, opět je vidět že studenti na SOŠ nejsou tak nároční na svoji budoucí kariéru. Naopak kolem 15% studentů SSŠPgS a gymnázia má velmi konkrétní představu o své budoucí kariéře.

6) Znamená pro Vás kariéra pouze finanční zajištění?

Práce pro studenty obecně neznamená pouze finanční zajištění, vyžadují od své budoucí kariéry i něco jiného.

Obr. 19: Poměr odpovědí - Otázka 7

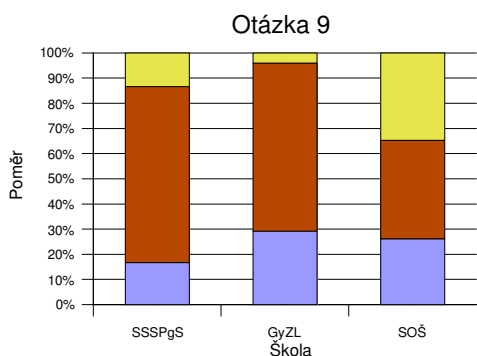
Obr. 20: Poměr odpovědí - Otázka 8

7) Znamená pro Vás kariéra hlavně společenskou prestiž?

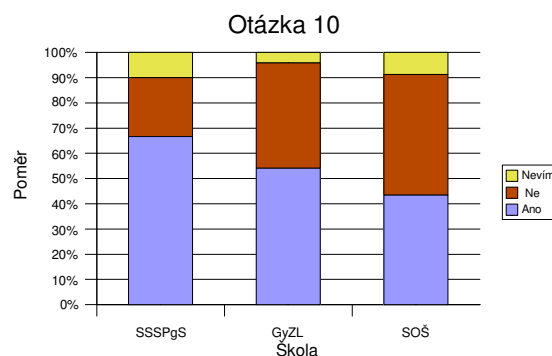
Práce pro studenty obecně neznamená pouze společenskou prestiž, vyžadují i jiné „výhody“.

8) *Je pro Vás důležité, aby kariéra byla nejen Vaší obživou, ale i koníčkem?*

Z odpovědí vyplývá, že většina studentů považuje své budoucí zařazení za něco, co by je mělo také bavit.

Obr. 21: Poměr odpovědí - Otázka 9

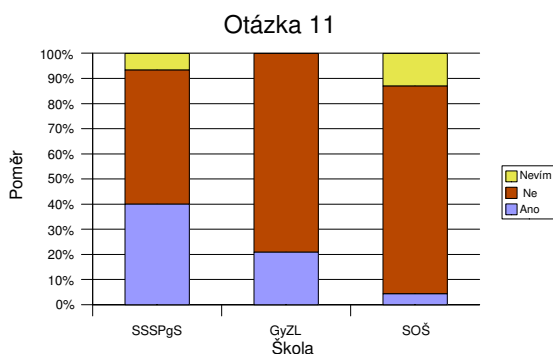
Obr. 22: Poměr odpovědí - Otázka 10

9) *Rozhodujete se, co budete dělat podle toho, jaké jsou žádané profese na trhu práce?*

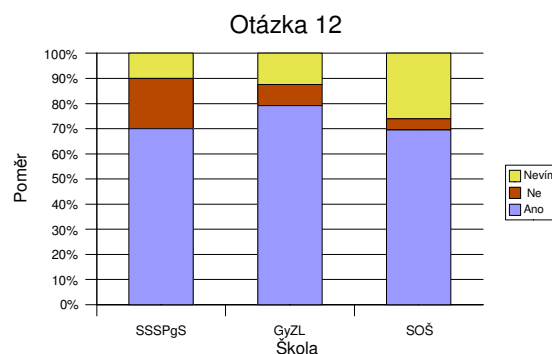
Téměř 70% studentů gymnázia i SSŠPgS shodně odpovědělo že si nevybrali svoji profesi podle požadavků trhu práce, šli tedy spíše za svým vysněným cílem. Naproti tomu 35% studentů SOŠ neví, resp. nevěnovalo tomuto tématu pozornost.

10) *Dostal(a) jste v rámci vyučování nějaké informace o své další kariéře?*

Nejméně studentů dostalo informace v rámci výuky na SOŠ, nejvíce na SSŠPgS. Zde mohou být výsledky ovlivněny poměrně úzkou specializací SSŠPgS.

Obr. 23: Poměr odpovědí - Otázka 11

Obr. 24: Poměr odpovědí - Otázka 12

11) *Prošel(šla) jste psychologickými testy na vhodný výběr své budoucí profese?*

Nějakou formou testu prošlo 40% studentů SSŠPgS, naopak na SOŠ prošlo psychologickými testy minimum studentů.

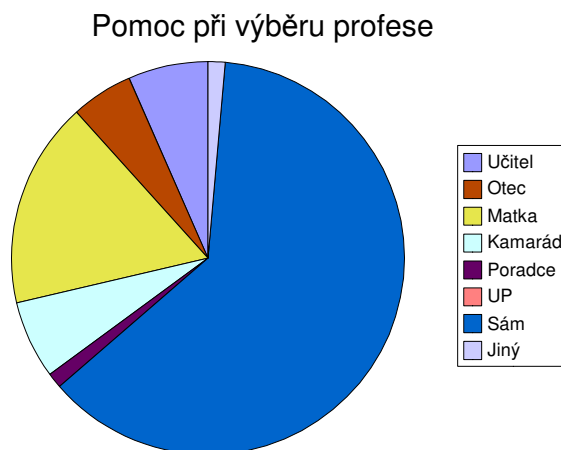
12) *Myslíte si, že víte, kde si máte sehnat informace o profesi, kterou jste si zvolil(a)?*

Většina studentů na všech školách ví, kde si sehnat informace ohledně své budoucí kariéry, nejlépe jsou na tom studenti gymnázia.

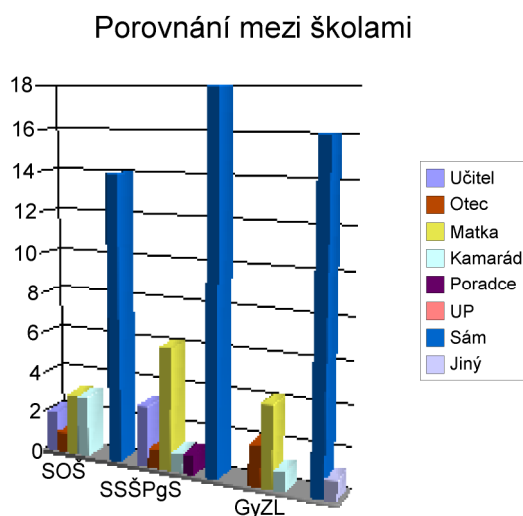
13) *Kdo Vám nejvíce poradil ve výběru profese?*

Pomoc	SOŠ	SSŠPgS	GyZL	Celkem	Poměr
Učitel	2	3	0	5	6,5%
Otec	1	1	2	4	5,2%
Matka	3	6	4	13	16,9%
Kamarád	3	1	1	5	6,5%
Poradce	0	1	0	1	1,3%
UP	0	0	0	0	0,0%
Sám	14	18	16	48	62,3%
Jiný	0	0	1	1	1,3%
Celkem	23	30	24	77	

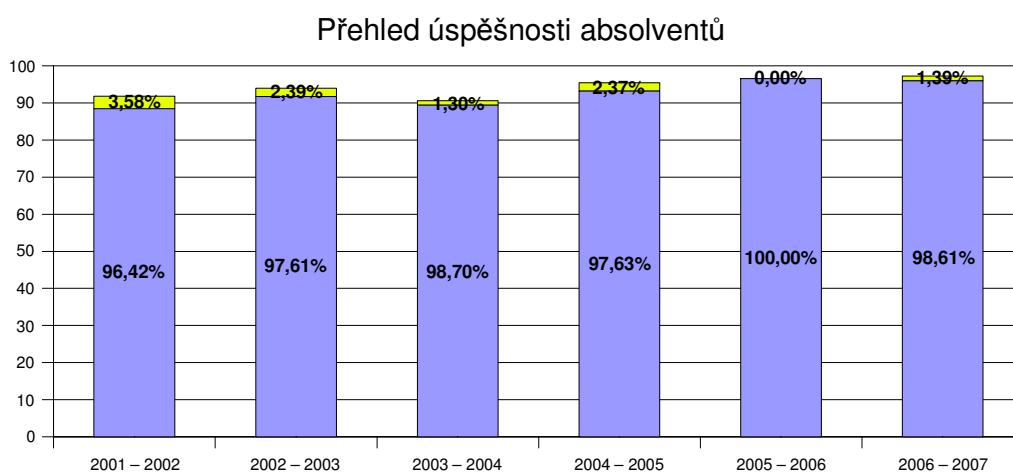
Tab. 1: *Kdo pomáhá studentům při výběru povolání?*

Obr. 25: *Kdo pomáhá studentům při výběru povolání - procentuální zastoupení*

Obr. 26: Kdo pomáhá studentům při výběru povolání - porovnání mezi školami

Obr. 27: Přehled úspěšnosti absolventů naší školy při přijímacím řízení na VŠ a VOŠ v letech 2002 – 2007. Zdroj: Výroční zpráva 2007/2008 – Gymnázium Zlín

7.3 Interpretace výsledků

1. *Studenti, kteří studují na gymnáziu, obvykle chtějí dál pokračovat na vysoké škole (VŠ) nebo vyšší odborné škole (VOŠ).*

Tvrzení, že studenti gymnázia obvykle chtějí pokračovat v dalším studiu, se potvrdilo. Výsledky za dva roky výzkumu na gymnáziu jsou téměř totožné. Tento výsledek je také potvrzen výroční zprávou Gymnázia Zlín 2007-2008 (Obr. 27).

2. *V případě, že se studentovi nevyjde volba povolání, má připravenou eventualitu.*

Tvrzení, že když studentovi nevyjde volba povolání, má připravenou

eventualitu, se přímo nepotvrdilo. Nejlépe jsou na tom studenti gymnázia, zřejmě proto, že studium na gymnáziu je spíše obecné a je vhodné pro přípravu studentů pro další studium. Naopak studenti SSŠPgS obvykle náhradu přípravu nemají. To je zřejmě způsobeno specifickým studijním zaměřením této školy – studenti z této školy chtějí pokračovat v kariéře, na které je studium na této škole připravuje.

3. *Studentům není jedno, jaké kariéře se budou věnovat.*

Drtivá většina studentů na všech typech škol shodně odpověděla, že jim není jedno, jakou kariérou se budou v budoucnu ubírat. Znamená to tedy, že studenti o své kariéře přemýšlejí a mají konkrétní představu o tom, co chtějí v životě dělat. Znamená to také, že studenti mají k dispozici velké množství informací k volbě povolání a umí se dobře orientovat v nabídce. Toto tvrzení se potvrdilo.

4. *Studenti vědí, že je třeba se celoživotně vzdělávat.*

Z výsledků vyplývá, že ne všichni studenti považují celoživotní vzdělávání za důležité vzhledem ke své dlouhodobé životní kariéře – toto tvrzení se nepotvrdilo. Tato otázka se jeví jako vhodná pro intervenci kariérového poradenství.

5. *Studenti si nemyslí, že budou pracovat celý život v jednom oboru.*

Většina studentů souhlasí s tímto tvrzením. Za úvahu stojí výsledky studentů SOŠ. Zde je patrné, že studenti jsou připraveni měnit obory podle potřeby. Studenti gymnázia jsou zřejmě více „nároční“ na výběr svého budoucího oboru, mají konkrétnější představu o svém budoucím povolání a jsou zřejmě více odhodláni se držet své volby. Studenti SSŠPgS se zase zřejmě chtějí v budoucnu držet oboru, na který se nynějším studiem připravují.

6. *Kariéra znamená finanční zajištění i společenskou prestiž.*

Na otázky 6 a 7 odpovědělo minimum studentů kladně. Vyplývá z toho, že studenti požadují od své kariéry něco více, než jen finanční zajištění a společenskou prestiž. Toto také dokazují výsledky otázky 8, kdy téměř všichni studenti vyjádřili přesvědčení, že kariéra je musí také bavit. Tvrzení se tedy nepotvrdilo. Tento bod by možná zasloužil samostatný hlubší výzkum - jaké aspekty kariéry studenty

zajímají a motivují a které aspekty současní studenti preferují.

7. *Většina studentů je dobře informována ze studia na škole o své budoucí kariéře, a také prošla psychologickými testy.*

Zde je vidět, že poměrně velké množství studentů dostalo informace o své budoucí profesi v rámci vyučování – hlavně na specializovaných školách, nicméně jen malé procento prošlo konkrétními psychologickými testy. Toto je typická problematika kde může, ba dokonce by mělo pomoci kariérové poradenství. Je také možné, že o psychologické testy studenti nemají zájem, protože jsou o své budoucí kariéře dobře informováni během vyučujících hodin.

8. *Studenti vědí, kde sehnat informace o zvolené profesi.*

Zhruba dvě třetiny studentů ve všech sledovaných školách mají dobrou představu o tom, kde si hledat informace ke své zvolené profesi. Toto tvrzení se potvrdilo.

9. *Ve výběru povolání studentům většinou poradí rodiče.*

Zde je patrné, že nejvíce si povolání vybírají studenti hlavně sami, bez cizí pomoci. Zde je také patrné, že pokud se studenti na někoho ve výběru povolání obrací, je to často jejich matka. Téměř nikomu ve výběru povolání nepomáhal kariérový poradce. Toto tvrzení se nepotvrdilo.

ZÁVĚR

Pokud chceme být ve vztahu k naší práci spokojeni, je potřeba hledat takový obor, který odpovídá našim tužbám a schopnostem. Je potřeba přihlédnout i k momentální situaci na trhu práce. Také příprava na naši budoucí kariéru musí odpovídat našim kariérovým cílům. K identifikaci toho nejvhodnějšího povolání a nejvhodnějšího typu studia na střední nebo vysoké škole můžeme využít právě služeb kariérového poradenství.

Pokud má student zájem hlásit se na VŠ, je doporučováno studium na gymnáziu. Tento typ studia poskytuje nejširší všeobecné vzdělání a svým charakterem připravuje studenty na VŠ nebo VOŠ. Pokud má student zájem získat úplné střední odborné vzdělání, může zvolit některý z typů SOŠ. Tyto školy připravují hlavně specialisty do praxe, ale samozřejmě maturitní zkouška a složené přijímací zkoušky umožní těmto studentům i pokračování studia na VŠ.

Tyto trendy jsou patrné i z výsledků výzkumu. Studenti gymnázia obvykle chtějí pokračovat v dalším studiu na VŠ nebo VOŠ, proto si vybrali právě gymnázium. Je zde ovšem vidět, že ne všichni studenti považují celoživotní vzdělávání za důležité vzhledem ke své dlouhodobé životní kariéře. Studenti mají také dobrou představu o tom, jak a kde si informace o své budoucí profesi sehnat. Z výsledků vyplývá, že jen malé procento prošlo konkrétními psychologickými testy. V tomto případě bych pro zlepšení aktuálního stavu na sledovaných školách doporučila zvýšenou kooperaci s místním kariérovým poradcem.

Pomoc školy a kariérového poradenství je pro studenty nezastupitelná. Zjistila jsem, že studenti ze sledovaných škol si vybírají povolání hlavně sami, bez cizí pomoci. Znamená to, že jsou vedeni na našich školách jak základních, tak i středních, k velké samostatnosti, mají k dispozici dostatečné množství informací a prostředků pro volbu povolání a umí s těmito informacemi pracovat. Kariérové poradenství jim tedy dává možnost lépe se zorientovat v problematice a upozornit je na určitá specifická a možná úskalí při výběru budoucího povolání. Kariérovému poradenství je v České republice věnována velká pozornost jak v resortu školství, tak i v resortu práce a sociálních věcí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] VENDEL, Š. *Karierní poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1731-9.
- [2] Metodický pokyn MŠMT č.j.: 27317/2004-24. [cit. 2009-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/MSMT14072005.PDF>>.
- [3] HORSKÁ, V., ZEMÁNKOVÁ, H. a kol. *Volba - příručka pro učitele*. Most: Hněvín, 2001. ISBN 80-902651-3-8.
- [4] KOHOUTEK, R. *Osobnost a sebepoznání studentů*. Brno: Cerm, 1998. ISBN 80-7204-087-1.
- [5] MEZERA, A. *Pro jaké povolání se hodím?* Praha: Computer Press, 2002. ISBN 80-7226-651-9.
- [6] VÍTKOVÁ, M. (ed) *Otázky speciálně pedagogického poradenství*. Brno: MSD, 2004. ISBN 80-86633-08-X.
- [7] KOTÝNKOVÁ, M., NĚMEC, O. *Lidské zdroje na trhu práce*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2003. ISBN 80-86419-48-7.
- [8] DVOŘÁKOVÁ, Z. a kol. *Slovník pojmů k řízení lidských zdrojů*. Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-468-6.
- [9] HOLLAND, J. L., *Making of Vocational Choices*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1995.
- [10] HOLLAND, J. L. a kol., *The Self-directed search professional user's Guide*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1994.
- [11] McCLELLAND, D. C. a kol., How Do Self-Attributed and Implicit Motives Differ, *Psychological Review*. 1989, série 94, č. 4, s. 690-702.
- [12] HŘEBÍČEK, L., *Teorie kariérního vývoje a kariérního poradenství: studijní text*. Brno: CDV MU, 2001.
- [13] FRIEDMANN, Z. *Profesní orientace jako edukační problém* [online]. 2006, [cit. 2009-03-10]. Dostupné z WWW: <http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/Profesni_orientace.pdf>.
- [14] BĚLOHLÁVEK, F. *Osobní kariéra*. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-083-X.
- [15] HUBINKOVÁ a kol. *Manuál vysokoškolského profesního poradce: metody*. Praha:

- Oeconomica, 2008. Dostupné také z WWW:
<<http://www.uli.vutbr.cz/data/files/manual-vs-profesniho-poradce-272.pdf>>. ISBN 978-80-245-1438-3.
- [16] MUŽÍK, J. *Edukace řídicích dovedností*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-341-6.
- [17] Vyhláška č. 72/2005 Sb. ze dne 9. února 2005 o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. [cit. 2009-03-07]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4618>>.
- [18] *Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce* [online]. 2008, [cit. 2009-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.infoabsolvent.cz/>>.
- [19] DRAPELA., J. V., HRABAL, V. a kol. *Vybrané poradenské směry: Teorie a strategie*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-011-4.
- [20] KROEGER, O., THUESENOVÁ, J. M., RUTLEDGE, H. *Typologie pro manažery*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2006. ISBN 80-7254-780-1.
- [21] *Jak se neztratit II: Průvodce pro nezaměstnané v pokročilém středním věku*. HOVJACKÁ, V. (ed), SKALSKÁ, J. (ed). Attavena, 2007. ISBN 978-80-86778-28-0.
- [22] *Didaktické aspekty implementace učiva "ÚVOD DO SVĚTA PRÁCE" do vzdělávacích programů středních škol* [online]. 2006, [cit. 2009-03-09]. Dostupné z WWW: <http://wwwold.ivp.cz/DOWNLOAD/Uvod_do_sveta_prace.doc>.
- [23] *Volba povolání; Kariérové vzdělávací poradenství* [online]. 2008, [cit. 2009-03-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.vychova-vzdelavani.cz/kvv/>>.
- [24] KOHOUTEK, R. *Základy použité psychologie*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2002. ISBN 80-214-2203-3.
- [25] *Poradenství pro volbu povolání a zaměstnání na úřadech práce v České republice*. Praha: Národní vzdělávací fond, 2005. Dostupné také z WWW: <http://www.nvf.cz/publikace/pdf_publikace/euroguidance/cz/poradenstvi_urady_prace.pdf>. ISBN 80-86728-25-0.
- [26] BATERRETT, J. *Motivační a osobnostní testy pro výběr povolání*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-251-0352-8.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AIST	Schuhfriedův zájmový test
EU	Evropská unie
GyZL	Gymnázium Zlín
IPS	Informační a poradenské středisko
ISA	Informační systém o uplatnění absolventů škol na trhu práce
ISTP	Integrovaný systém typových pozic
MBTI	Meyers-Briggs Type Indicator
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
SOŠ	Střední odborná škola Luhačovice
SOU	Střední odborné učiliště
SSSPgŠ	Soukromá střední škola pedagogická a sociální Zlín
SŠ	Střední škola
VIP	Projekt Vzdělávání-Informace-Kariéra
VOŠ	Vyšší odborná škola
VŠ	Vysoká škola
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Poměr odpovědí - Otázka 1.....	36
Obr. 2: Poměr odpovědí - Otázka 2.....	36
Obr. 3: Poměr odpovědí - Otázka 3.....	36
Obr. 4: Poměr odpovědí - Otázka 4.....	36
Obr. 5: Poměr odpovědí - Otázka 5.....	37
Obr. 6: Poměr odpovědí - Otázka 6.....	37
Obr. 7: Poměr odpovědí - Otázka 7.....	37
Obr. 8: Poměr odpovědí - Otázka 8.....	37
Obr. 9: Poměr odpovědí - Otázka 9.....	38
Obr. 10: Poměr odpovědí - Otázka 10.....	38
Obr. 11: Poměr odpovědí - Otázka 11.....	38
Obr. 12: Poměr odpovědí - Otázka 12.....	38
Obr. 13: Poměr odpovědí - Otázka 1.....	39
Obr. 14: Poměr odpovědí - Otázka 2.....	39
Obr. 15: Poměr odpovědí - Otázka 3.....	39
Obr. 16: Poměr odpovědí - Otázka 4.....	39
Obr. 17: Poměr odpovědí - Otázka 5.....	40
Obr. 18: Poměr odpovědí - Otázka 6.....	40
Obr. 19: Poměr odpovědí - Otázka 7.....	41
Obr. 20: Poměr odpovědí - Otázka 8.....	41
Obr. 21: Poměr odpovědí - Otázka 9.....	41
Obr. 22: Poměr odpovědí - Otázka 10.....	41
Obr. 23: Poměr odpovědí - Otázka 11.....	42
Obr. 24: Poměr odpovědí - Otázka 12.....	42
Obr. 25: Kdo pomáhá studentům při výběru povolání - procentuální zastoupení	42
Obr. 26: Kdo pomáhá studentům při výběru povolání - porovnání mezi školami.....	43
Obr. 27: Přehled úspěšnosti absolventů naší školy při přijímacím řízení na VŠ a VOŠ v letech 2002 – 2007. Zdroj: Výroční zpráva 2007/2008 – Gymnázium Zlín.....	43

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Kdo pomáhá studentům při výběru povolání?.....	42
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P 1: Kariérový dotazník.

Příloha P 2: Instituce zabývající se volbou povolání

PŘÍLOHA P 1: KARIÉROVÝ DOTAZNÍK.

Vážený studente, prosím o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Tento dotazník je anonymní. Slouží ke zjištění obecné informovanosti studentů o svém dalším kariérovém růstu a o možnostech kariérového poradenství na dané škole. U každé otázky zaškrtněte pouze jednu odpověď.

Pohlaví: chlapec / dívka (nehodící se škrtněte) **Věk:**..... **Škola:**.....

		ANO	NEVÍM NEROZHODNUT(A)	Ne
1.	Chcete po maturitě dál pokračovat ve studiu?			
2.	Víte, co budete dělat, když Vám nevyjde Vaše volba pro budoucí studium/povolání?			
3.	Je Vám jedno, jakou profesi budete ve svém životě vykonávat?			
4.	Domníváte se, že je pro Váš kariérový růst nutné celoživotní vzdělávání?			
5.	Myslíte si, že budete celý život pracovat pouze v jednom oboru?			
6.	Znamená pro Vás kariéra pouze finanční zajištění?			
7.	Znamená pro Vás kariéra hlavně společenskou prestiž?			
8.	Je pro Vás důležité, aby kariéra byla nejen Vaší obživou, ale i koníčkem?			
9.	Rozhodujete se, co budete dělat podle toho, jaké jsou žádané profese na trhu práce?			
10.	Dostal(a) jste v rámci vyučování nějaké informace o své další kariéře?			
11.	Prošel(šla) jste psychologickými testy na vhodný výběr své budoucí profese?			
12.	Myslíte si, že víte, kde si máte sehnat informace o profesi, kterou jste si zvolil(a)?			

13. Kdo Vám nejvíce poradil ve výběru profese?

(zakroužkujte pouze jednu odpověď)

- a) učitel(ka)
- b) otec
- c) matka
- d) kamarád(ka)
- e) výchovný/kariérový poradce
- f) úřad práce
- g) sám/sama
- h) někdo jiný – dopište:.....

PŘÍLOHA P 2: INSTITUCE ZABÝVAJÍCÍ SE VOLBOU POVOLÁNÍ

Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV) - <http://www.nuov.cz>

- řešení otázek odborného vzdělávání a praktické odborné přípravy (učňovského školství, SOŠ, VOŠ)

Výzkumný ústav pedagogický (VÚP) - <http://www.csvs.cz>

- řešení otázek všeobecného vzdělávání (základní školy, gymnázia a konzervatoře)

Centrum pro studium vysokého školství (CSVŠ) - <http://www.csvs.cz>

- rozvoj vysokého školství a distančního vzdělávání

Ústav pro informace a vzdělávání (ÚIV) - <http://www.uiv.cz>

- statistické informace z oblasti vzdělávání a školství a informace o síti škol

Institut pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP) - <http://www.ippp.cz>

- metodická základna pro pedagogicko-psychologické poradenství

Národní vzdělávací fond (NVF) - <http://www.nvf.cz>

- podpora rozvoje lidských zdrojů

Informační centrum pro mládež (ICM) - <http://www.icm.cz>, <http://www.uradprace.cz>

- poskytování informací pro mládež

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí (VÚPSV) - <http://www.vupsv.cz>

- řešení úkolů v oblasti práce a sociálních věcí a problémů na trhu práce